

U središtu bitaka u istočnoj Bosni, Crnoj Gori i Hercegovini

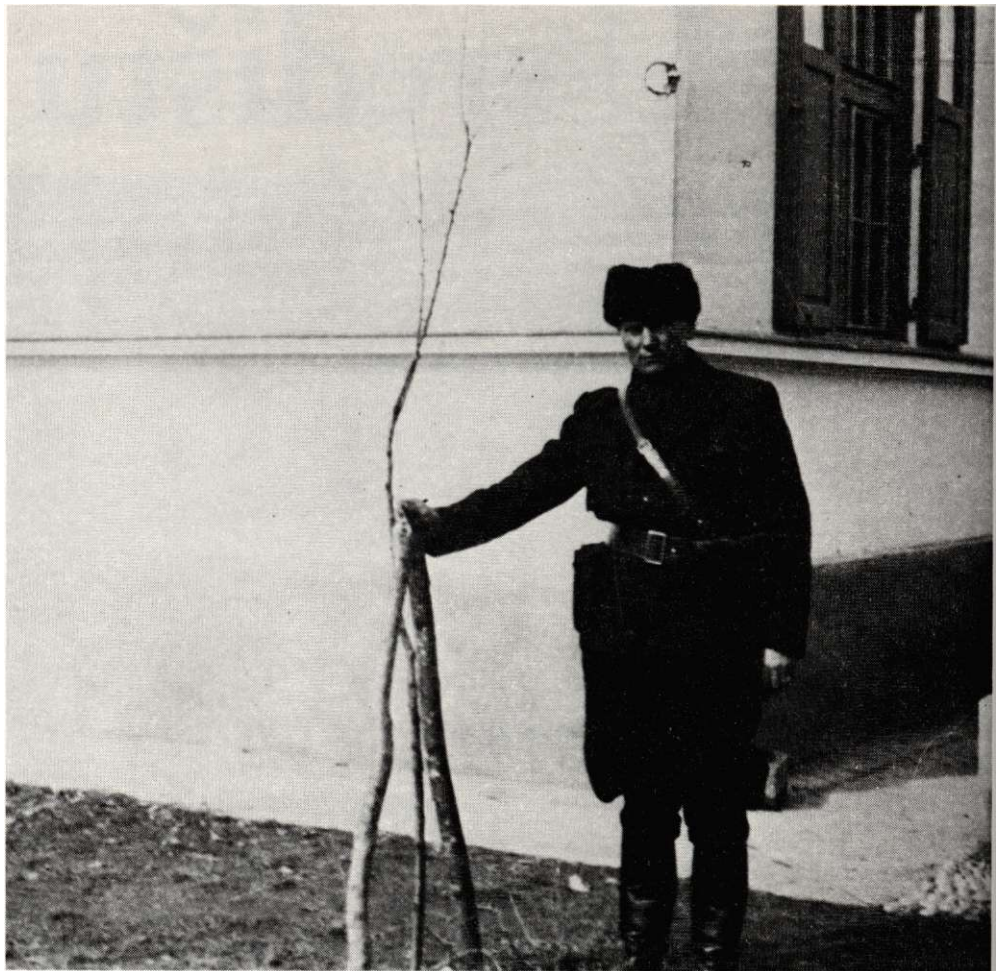
Veštim manevrom Prva proleterska se izvukla iz neprijateljskog obruča i odolela nemačko-ustaškoj ofanzivi, ali su na njenom telu ostali urezani prvi ožiljci: Pjenovac, Bijele Vode i Igman. Nastaje potom petomesečni period u životu Brigade kada ona, angažovana u odbrani i širenju prostrane slobodne teritorije u istočnoj Bosni, ni jednog dana nije na okupu. Vrhovni štab, koji je neposredno rukovodio Brigadom, uzdajući se u njenu borbenu, moralnu i političku snagu, poveravao joj je odgovorne vojničke i političke zadatke. Njeni bataljoni, najčešće gladni i sa malo municije, ratuju na velikom prostranstvu - od Uloga i Kalinovika do Mojkovca i od Srebrenice i Drinjače do Bileća, braneći, učvršćujući i proširujući, zajedno sa drugim jedinicama, dotad najveću slobodnu teritoriju u zemlji. Neprekidne borbe su proredile njene redove, ali su novi borci iz istočne Bosne i Crne Gore popunili njene bataljone.

I u velikoj prolećnoj okupatorsko-kvazilinskoj ofanzivi, koja je po razmerama premašila prethodnu, januarsku, Prva proleterska se nalazi u središtu najžešćih borbi, izoršavajući časno zadatke koje joj je Tito poveravao: vodi ogorčene odbrambene borbe od Jahorine i Prače do Sutjeske, Čehotine i Tare, hita u pomoć crnogorskim partizanima kod Mojkovca i Kolašina, na Sinjajevini i Durmitoru i hercegovačkim kod Nevesinja, Bileće i Gacka, nanosi i prima udarce, nastupa i povlači se, maršuje umorna preko besputnih planina.

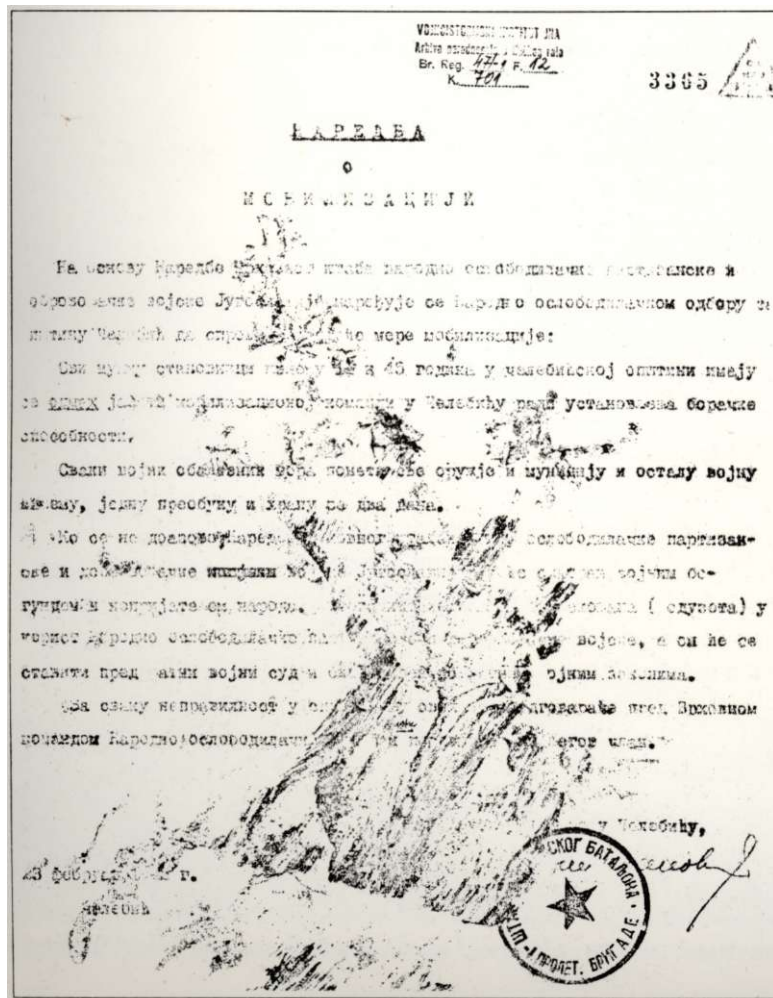
Sredinom juna, zajedno sa ostale četiri proleterske brigade i Hercegovačkim odredom, Prva proleterska se našla na Zelengori, preostalom kutku velike slobodne teritorije koja je u ovoj neprijateljskoj ofanzivi bila izgubljena. Brigada je tu ostala bez svog Šumadijskog bataljona čiji su borci popunili njene i bataljone Druge proleterske brigade.

Proleterske jedinice karakterišu ne samo izvanredna vojna aktivnost i bogati borbeni rezultati u danonoćnim okršajima, nego i uporedna politička aktivnost i visoka idejno-politička svest i izgrađenost. Malo je vojnih jedinica, a još manje čitavih armija uopšte, u kojima su obični borci - vojnici bili toliko politički aktivni koliko je to bilo u našoj Narodnooslobodilačkoj vojsci i partizanskim odredima, a posebno u proleterskim jedinicama. Politički rad je bio tako intenzivan (u brigadi i van nje, u narodu), o političkoj borbi se tako mnogo govorilo i brinulo, oružane akcije i politička aktivnost su bile do te mere povezane, isprepletene i uzajamno uslovljene da je to davalo bitnu karakterističnu crtu našem ratu i samo za sebe govorilo o duboko narodnom, revolucionarnom karakteru našeg ustanka i naše socijalističke revolucije.

Unutarnji idejno-vaspitni, politički i kulturno-prosvetni rad imao je za cilj da od svakog pojedinca učini svesnog, aktivnog i samoinicijativnog borca revolucije, ne samo u onom minimalnom okviru — spremnost na disciplinu, samoodricanje, vojničke podvige i tome slično — već mnogo više od toga: borca proleterske brigade, to znači komunistu, a to, dalje, znači »oficira« revolucije, to jest predanog, sposobnog i samostalnog političkog radnika.

Titova fotografija iz Foče.

**Naredba
o
mobilizaciji**

Na osnovu Naredbe Vrhovnog štaba Narodno oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije, naređuje se Narodno oslobodilačkom odboru za opštinu Čelebić da sprovede sledeće mere mobilizacije:

Svi muški stanovnici između 25 i 45 godina u čelebitskoj opštini imaju se *odmah* javiti mobilizacionoj komandi u Čelebiću radi ustanovljenja boračke sposobnosti.

Svaki vojni obaveznik mora poneti sve oružje i municiju i ostalu vojnu opremu, jednu preobuku i hranu za dva dana.

Ko se ne odazove Naredbi Vrhovnog štaba Narodno oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije, biće smatran vojnim beguncem i neprijateljem naroda. Njegova imovina biće konfiskovana (oduzeta) u korist Narodno oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske, a on će se staviti pred ratni vojni sud i biće mu suđeno po ratnim vojnim zakonima.

Za svaku nepravilnost u sprovođenju ovih mera odgovaraće pred Vrhovnom komandom Narodno oslobodilačke vojske i partizanskih odreda svaki njegov član.

23 februara, 1942 g.

MP

Miladin Ivanović

Čelebić

Imajući u vidu baš takvu svakodnevnu ulogu, 1. proleterska je bila i škola, neprekidni seminar gotovo u bukvalnom smislu te reči. U komorama i boračkim torbama nosili su se tomovi knjiga, brošura i skriptata - proučavalo se, razrađivalo preko predavanja i diskusija (čak je bilo i ispitivanja iz određenih gradiva) od Darvina do dnevnih vojnih i političkih informacija i analiza međunarodne i unutrašnje situacije; od fizike, hernije, geografije itd. do Lenjinove »Države i revolucije«. Stručnih kadrova za to je bilo dovoljno: starih, predratnih revolucionara marksista s bogatom borbenom političkom praksom, profesora, studenata, učitelja, kvalifikovanih radnika, književnika itd.

U redovima 1. proleterske izginulo je u toku rata sedam puta više boraca i rukovodilaca nego što je bilo njeno prosečno brojno stanje, ali popunjavana novim borcima, ona je bila sve jača i viša! To govori, između ostalog, o stepenu koncentracije revolucionarnog partijsko-političkog rada, o izvanrednoj gustini revolucionarne komunističke svesti koja se nije mogla razblažiti.

Četverogodišnji vojnički život i neprekidno ratovanje, uniforme, činovi, vojna disciplina i vojnički odnosi morali su ostavljati traga na pojedince i kolektiv.

Borci Šestog bataljona u Foči februara 1942. godine. Sleva, stoje: Pavle Ilić Veljko, Raja Jakovljemć, Ljupče Živković, Čeda Minderović, Miladin Ivanović, Ziča Trninić i Ivica Kovačević. Čuču: Milivoje Katić, tri nepoznata borca, Jezdimir Simić, Nikola Kotlajič, Nikola Vučeta, Mika Čirić i ostali drugovi.

• • • • • H H

Prevoženje boraca Brigade partizanskim vozom iz Poče za Goražae, mart 1942.

Ali ta vojnička »patina« nije nikako mogla da pokrije, da potre ili, čak, ublaži individualnost pojedinih ličnosti i da ih pretvori u broj, u anonimnu uniformisanu i uniformnu jedinku. Brigada je bila snažan, monolitan kolektiv koji je deistvoovao kao jedan čovek, ali u tom kolektivu bio je izdiferenciran svaki pojedinac — bio je to isto tako i zbir više stotina samostalnih individualnosti koje su se usred takvog kolektiva razvijale, diferencirale i isticale svaka svojim posebnim osobinama. Jedinstvo kolektiva nije glačalo, već podsticalo izrastanje ličnosti. To sve zahvaljujući, pre svega, činjenici što su bili posredi komunisti, odnosno svesni, aktivni nosio-

ci revolucionarne borbe, što je bio u pitanju unutrašnji demokratski odnos koji proističe iz te činjenice. Borci nisu bili samo đaci nego i učitelji, samostalni agitatori i propagandisti u tek oslobođenim selima i gradovima. U sastavu samih brigada oni su bili disciplinovani »redovi«, ali i smeli i oštri kritičari starešina na četnim konferencijama (borci su, uostalom, predlagali postavljanje i smenjivanje starešina - zaključno sve do bataljona); jednom reči, to su bili subjekti narodno-slobodilačke borbe.

Surova, ali tako humana i sadržajna revolucionarna borba i uloga proleterske brigade u toj borbi, koja je tražila gotovo od svakog pojedinca inicijativu, samostalnost i sposobnost ne samo uklapanja u kolektiv već i sposobnost da se pokrenu drugi, da se stoji na čelu borbe, to jest da se primi na sebe samostalna uloga i daje svoj doprinos, — takva borba, takav život, ta škola modelirali su iz svakog pojedinca ličnost borca proletera, običnog, živog humanog i pravog čoveka koji stvara istoriju.

Takve su bile sve naše proleterske brigade i njihovi borci — proleter. Takva je bila najstarija među njima — 1. proleterska i njeni borci...

*Mijalko Todorović-Plavi
(1963. godine)*

Panoramski snimak Foče iz ratnih dana.

Smješteni smo u kasarnama, do samog visećeg mosta na Drini. Unosili su nas na nosilima u jednu sobu, tamo nas šišali, okupali i dali nam rublje. Bilo je sašiveno od različitog materijala, koji su bule nekada birale za šalvare.

Bio je to pravi raj poslije nedjelju dana muka.

Ljekari Dejan, Boro i Đuro su imali pune ruke posla. Promrzli su stizali svaki dan.

U sali za previjanje jednog dana bilo nas je desetoro. Stopala i prsti različitih boja - od crne do žućkaste. Ljekari su zajedno utvrđivali stepen svake promrzline. Nekolicini su potpuno istrulile kosti i meso; bio je dovoljan samo udar medicinskim instrumentom pa da otpadne po pola stopala. Prsti su padali u lavor ispod stola. Na nogama bi ostala polovina stopala iz koje su virile istrulile kosti i mjesto kroz koje je navirala krv.

Plikove koji su obavijali obe moje šake i stopala, ispunjene žućkastom tečnošću, rasjekao je dr Đuro Mešterović. Poslije skidanja kože, ispod vode se ukazalo normalno meso. I Dejan i Boro su rekli da je sve najbolje što može biti. Sa nogama je bilo nešto teže - otpali su mi nokti sa prstiju. Rekao sam ljekarima da su me u planinskoj kući, po naređenju komandan-

ta bataljona, trljali snijegom do nesvijesti. Da li je to pomoglo - ne znam. Neki su pričali kako su prigrjavali noge uz peć i, prema svemu sudeći, kod njih su posljedice bile tež i.

Pojedinim drugovima morali su piliti i lomiti kosti koje su štrčale iz nepromrzlog mesa. I oni su to gledali kao da je u pitanju neko drugi, a ne oni sami. Nije se čuo ni najmanji jauk. Đuro Mešterović i Dejan pokušali su da ih odvrte da ne gledaju u noge i prste. Onda bi se čule riječi: Ništa ne smeta, druže doktore, nisam ja kukavica.« Ove riječi su zvučale kao ohrabrenje i borcima i ljekarima. Drugovi su se držali tako kao da se po tom držanju određivala odanost borbi.

U bolesničkim sobama su danonoćno dežurale drugarice iz jedinica i jedna grupa mještanki. Naročito veliki napor su izdržale dvije drugarice - Branka Vučinić i Julija Vukašinović. U popodnevnim časovima mještanke bi našle po koji kutak da se sklone i odmire. A njih dvije su na svaki jek ili zov drugova bile tu. Branka je omalena crnka, s kratkom kosom, gotovo muške frizure. Nosi lijepo sašivenu titovku. Hitra je i puna dječaćke nestašnosti i vedrine. Muk i bolovi su nas mučili, no ipak smo uspijevali da zaspimo, a njih dvije kao da nemaju sna, stalno su krstari- le od kreveta do kreveta.

Komandantu Šumadijskog bataljona
Foča

Sinoć u 9 časova stigli smo u Bioševu gde smo prenočili, tu smo se kod meštana raspitali o četničkim bandama u Kruščici i Dragočavi, ali nam je kazano da tamo nema nikakvih naoružanih ljudi i da je plašnja muslimanskih žena bila bezrazložna.

Celu noć patrole su išle u pravcu tih sela i nisu ništa sumnjivo primetile.

Jutros 7 časova upućene su patrole, jedna u Kruščicu a druga u Dragočavu, da na licu mesta izvide situaciju.

12-11-1942

Komandir čete
Ljubičić

Jednog jutra iz susjedne sobe su nam javili da je u bolnicu došao drug Tito. Još smo ležali kada se on pojavio. Pratilo ga je nekoliko drugova iz bolnice. Svi smo s • podigli što smo više mogli, kako bismo ga dočekali. Obratio se svima pitanjem: »Kako ste, drugovi«, a onda je išao od kreveta do kreveta i interesovao se kakvo je stanje svakog pojedinca. Odgovarali su mu ljekari Đuro i Boro.

Tito je poslije stao na sredinu sobe i obratio nam se svima.

- Sad vidim kako vam je, ima li nešto što vas interesuje.

Pitanja su bila razna: od onih za svoje bataljone do onih opštih, iz međunarodne situacije. Tito je strpljivo odgovarao. Danilo Simović ga je pitao o situaciji u Vasojevićima. Tito mu je odgovorio da su tamo trenutno neprijatelji iskoristili naše slabosti, ali da je to prolazna kriza jer »tamo je naš narod« na koji mi možemo računati, a ne neprijatelj. To je i mene interesovalo jer je to moj uži zavičaj, pa sam s pažnjom slušao svaku njegovu riječ.

Tito s čitav sat zadržao u bolnici. Pošto je otišao u sobi se živo komentarisala njegova posjeta. Za mene je, kao i za ostale, bio to veliki događaj.

Gojko Đukić

Bolnica proleTERSKE brigade
»Igman« (b. »Sev. logor«)
Foča, IS. II1942.

Izveštaj
o stanju promrzlih, kao i osakaćenju koje će, verovatno, uslediti, i trajanju bolesti

Primljeno je svega 150 promrzlih drugova.

Od toga je bilo:

1) Težih slučajeva 41. U teže slučajeve spadaju promrzli, koji će izgubiti najmanje i čitav prst.

Na obe noge:

6 drugova izgubiće svih 10 prstiju
(od toga 3 drugarice)

1 drug izgubiće 9 prstiju

1 drug izgubiće 7 prstiju

3 druga izgubiće 6 prstiju

1 drug izgubiće 5 prstiju

1 drug izgubiće 4 prsta

Svega 103 prsta

Na desnoj nozi:

9 drugova izgubiće po 5 prstiju

2 druga izgubiće po 1 prst.

Svega 47. p.

Na levoj nozi:

13 drugova izgubiće po 5 prstiju

1 drug izgubiće 4 prsta

1 drug izgubiće 3 prsta

2 druga izgubiće po 1 prst

Svega 74 prsta

Ukupno će izgubiti drugovi na nogama 224 prsta.

Osim toga, drugovi će izgubiti 32 prsta do 1/2.

Opadanje prstiju obično prolazi uz pojavu prethodne mumifikacije (sušenje tkiva). Granica izumrlog dela je obično u korenu prstiju ili na 1-2 cm više korena. U 8 slučajeva ide do 5 cm više korena, što znači da će i deo stopala biti izgubljen.

Promrzlih tabana je bilo 27 i sa lakom nekrozom (izumiranjem dubljeg tkiva) 6.

Promrzlih peta je bilo lakših 64 i sa nekrozom 11.

Dosada su umrli 2, i to 1 (drugarica) od teškog trovanja organizma i 1 drug, inače laki slučaj, od tetanusa. Verovatno se zarazio slamom.

U toku ima 1 veoma težak, beznadežan slučaj.

Poslednjih 7 dana imalo je visoku temperaturu oko 60 drugova, temperatura je uglavnom kod svih spala na normalu, ili ostala nešto povišena.

Veoma srećna okolnost je što ima svega 3 slučaja sa gnojenjem. Ostalo je sve čisto. Ako se uzme u obzir da gaze i zavojnog materijala jedva ima, možemo biti veoma zadovoljni u tome pogledu.

Trajanje bolovanja kod težih 2-3 meseca, kod srednjih 1-1 1/2 mesec, a kod lakih do 1 mesec.

Lakih bolesnika je bilo 109. Od toga su 9 otpušteni kao zdravi. Umro je 1 (gore naveden).

Kod lakih je bilo:

42 smrzanja prsta I stepena (bez mehura);

153 prsta sa stvaranjem mehura (11°);

18 promrzlih tabana 11°;

21 promrzla peta 11°.

Iako pod najtežim uslovima i na brzu ruku stvorena, bolnica donekle zadovoljava. Jedino pitanje nužnika i vodovoda je veoma važno da se zadovolje higijenski uslovi u kolikoj-tolikoj meri.

Previjanja su vršena svakodnevno pre i posle podne. Prosečno oko 60 (juče 94) drugova, i sa oko 100 zavoja (prst, pete, tabani).

Promrzlih prstiju na rukama ima svega 17. Od toga 8 sa delimičnom mumifikacijom do 1/3 ili 1/4 prsta. Ni jedan prst na rukama neće biti izgubljen.

Dr De/an Popović

Umrli Igmanci u Foči

1. Barjarnović Jovan-Jovo, Prvi bataljon, umro u Trnovu, na putu za Foču;
2. Zenović Milan, umro u Foči;
3. Vukašinović Stoja, Drugi bataljon;
4. Maksimović Petar Perica, Treći bataljon;
5. Pibernik Julka, Peti bataljon;
6. Pijade Avram, Peti bataljon, Posavska četa;
7. Radosavljević Svetolik Moca, iz Kraljevačkog bataljona.

Poslednji snimak porodice Pibernik: Albin, Julka i sin Albin - borci Slovenačkog voda Petog bataljona. U koloni proletera, prešli su preko Igmmana. Julka je umrla u fočanskoj bolnici od promrzlina a otac Albin poginuo u Sloveniji, kao komandant brigade, 14. oktobra 1942.

U ovoj zgradi u Foči nalazila se, u periodu januar-maj 1942. godine, bolnica (tzv. Sjeverni logor) u kojoj su posle slavnog marša preko Igmmana lečeni ranjenici i promrzli borci Prve proleTERSKE brigade.

Borci Četvrtog bataljona na mostu kod Goražda, februar-mart 1942. godine. Na slici: Dragi Nikolić, Mile Maslar i jedan meštalin.

Naši drugovi odigrali su u Goraždu - fudbalsku utakmicu. Umesto raskošnih tribina, prosula se sveža prolećna trava na kojoj su sedeli, burno navijajući, drugovi Crnogorci.

Sudija je bio naoružan bombama i pištoljem, dok su aut-sudije bili dva kurira. Žičanu mrežu - da lopta ne ode u Drinu - zamenili su drugovi razvijeni u strelce. Prethodnica im je bila trojka Kušić - Fića - Plavi. Tamo, u levom uglu, gde su nekad stajale limuzine, klimatao je leno dugačkim ušima konj intendanta Ljube. Grubosti nije bilo, a i da je bilo, ne bi se mogle osetiti, jer su igrači bili obučeni u Robinzonove dlakave opanke. Ipak, za svaki slučaj stajao je na gotovs doktor Božović sa celim sanitetskim osobljem, ubacujući često »zdravstvene« parole:

- Napred, Crnogorci! Dole Miladin, petokolonaš!

Iza crnogorskog gola šetao se nervozno drug Radovan i hrabrio svog zamenika Zeku.

Od ugledne beogradske publike zapažena su dva druga iz Čelebičke čete, zatim kurir Penčić i drugi. Njih je, po vojnoj liniji, predvodio vodnik Umčanin, tačno kako kaže »Pešadijsko egzercirno pravilo«.

Krojačka radionica u oslobođenom Goraždu, februar-mart 1942.

Utakmica je završena s pozdravom Triput zdravo za proletere!« - uz burne uzvike dece: »Napred, ura, dva nula za bolje!«

»

Naš sportski dopisnik Zića je neposredno posle ove značajne utakmice intervjuisao nekoliko istaknutih sportskih

stručnjaka, kako bi javnost bila upoznata s njihovim mišljenjem. Ti slavni sportski stručnjaci dali su za »Srp i čekić« ove izjave ,

Voda puta - Ljuba intendant:

- Jeste li zadovoljni rezultatom?

- Jasno!

- Jesu li Crnogorci bili bolji?

- Jasno!

- Jesu li Beograđani zaslužili pobjedu?

- Pa jasno!

Drug Čeda:

- Iako nisam prisustvovao utakmici, uveren sam da je pobjeda mogla biti veća, ali smo iz poštovanja prema drugu Miladinu, koji je Crnogorac, dali svega dva gola.

Doktor Božović:

- Da nije radila peta kolona, pobjeda bi bila crnogorska.

Jedan stari Crnogorac:

- Zašto vas je pred svršetak utakmice igralo četrnaest?

- Bogu mi, nijesmo mogli gledati kako se drugovi svijetlo bore, a mi da ne pritekemo u pomoć!*

Zića Trninić

* Iz lista "Srp i čekić" - Beogradskog bataljona, maj 1942.

Smrt sloboda
fašizmu narodu

Štab

Kraljevačkog bataljona

BR: služb.

15 mart 1942

Vrhovnom štabu Narodno oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske
Foča

Vojnička situacija:

Stanje kod neprijatelja:

- Na sektoru Pale-Renovica-Bogovići neprijatelj je u defanzivnom stavu sa tim što povremeno ispada radi skupljanja namirnica iz obližnjih sela u neutralnoj teritoriji. Svaki put ovakve akcije nisu uspele već su se isti morali povući.

Neprijatelj gde god stigne vrši ukopavanje, a na nekim delovima i pokrivanje pojedinih položaja.

Most između Korana i Mraknja opravljen je tako da imade železničku vezu direktno do Prače, odnosno do prvog tunela idući od Prače ka Renovici. Od toga tunela do Renovice je razrušena pruga, kao i deo od Renovice ka Mesićima. Isto tako je razrovan put od Renovice do Gornjih Bara.

- Po najnovijim izveštajima dobivenim preko izbeglica u Prači se nalazi oko 100-150 nenaoružanih ustaša, koji neće da prime oružje i zato su većina od njih u zatvoru.

Naše zarobljeno ljudstvo - civilno stanovništvo koje je bilo odvučeno u unutrašnjost vraćeno je od blizu Bosanskog Broda natrag. Pola ih je pomrlo od gladi.

Politički rad:

Politički se intenzivno radi u našem bataljonu, u meštanskim četama i pozadini. Naročito smo mnogo truda na tom polju uložili kod meštana gde su već osposobljeni izvesni ljudi sa dužnosti političkog komesara po četama. Mi ćemo uskoro njih uvesti u dužnost i povući naše privremene političke komesare.

Organizovanju pozadine posvetili smo takođe veliku pažnju. Odbor u Zorojevićima radi na opšte zadovoljstvo. Sa odborom u Jabuci nije bilo nešto u redu. Preduzeli smo mere da se to popravi. U tu svrhu politički komesar bataljona nalazi se na službenom putovanju već deset dana. Vojno rukovodstvo priteglo je sa svoje strane i situacija se poboljšava.

Prema dobijenim instrukcijama pojačali smo rad sa omladinom.

Molimo da se po priloženom trebovanju dostave namirnica u Ustikolinu kako se ne bi naša komora bespotrebno zadržavala.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu - sloboda narodu

Načelnik štaba

Za Političkog komesara, Komandant sektora,
PĐ Jakšić PĐ Jakšić

P.S.

Poslednji izveštaji govore o živosti kod neprijatelja u Prači i Podgradu. Dolaze i odlaze vozovi. Tovare stoku i ljude i dolaze opet grupe u Praču. Primećeno je i to da posade u rovovima nisu u šinjelima nego u crnim odelima. Ovo ćemo sve proveriti.

Komd.
PĐJ

Pređ veče sam krenuo s Kočom i Fićom iz Vlasenice prema Bratuncu gdje su se skoncentrisali četnički oficiri i njihovi sigurni ljudi, dok su se seljaci četnici razbjegli svojim kućama. Čim smo krenuli iz Vlasenice počela je da rominja studena kišica, koja nas je pratila čitavu noć.

Zaustavili smo se u Novoj Kasabi; tu je bio Drugi crnogorski bataljon. U školi smo zatekli komandanta, druga Radovana Vukanovića. On nam je pričao da je preko telefona pratio četničke razgovore i da je i sam razgovarao telefonom s Račićem. Račić se, tobože, čudi što ga napadamo kad je on prvi četnički komandant koji je saradivao s partizanima u Srbiji. Pozivao se na Fiću i mene i tražio od Vukanovića da ga poveže s nama. Vukanović mu je odgovorio da je, što se saradnje tiče, to bilo lani i da se od tada mnogo šta izmijenilo, pa i sam Račić, koji je prekršio datu riječ partizanima i udario na njih zajedno s Nijemcima. Dalje, Vukanović nam je rekao da je Jezdimir Dangić pokušao da iskupi bar jedan bataljon četnika i da napadne Novu Kasabu i Miliće. S tim zadatkom krenuo je njegov brat, Vojin Dangić, iz Bratunca u Drinjaču, i odatle prema Novoj Kasabi. Sa sobom je vodio oko sto četnika. Ljudi su gundali, sam Vojin, poznata pijanica i kukavica, nije bio ni malo ratoborno raspoložen. Išli su nekoliko kilometara od Drinjače prema Kasabi, a onda se vratili. Vojin je izjavio: »Išli smo koliko da se izvrši naređenje štaba, ali smo se morali povući, jer su proleteru prije nas stigli u Kasabu.«

— Ukratko — završio je Vukanović - kod četnika je pometnja i panika. Naš zadatak da ih izbacimo iz Bratunca i Srebrenice neće biti teško izvršiti, samo treba kretati odmah da ih još sutra ujutro napadnemo.

Koča se složio s mišljenjem Vukanovića i naredio pokret.

Rodoljub Čolaković

Borci Pratećeg voda Četvrtog bataljona na položaju kod Renovice marta-aprila 1942. godine. Na fotografiji: Dragoljub Nikolić, Gajo Šovljanski, Dragoljub Moravčić i drugi.

Poslednji pozdrav poginulom drugu Milivoju Vujoviću Curi: Gajo Šovljanski Jumba i Dragoljub Moravčić u Goraždu, februar-mart 1942. godine.

Ratni snimak Goražda (gore), Lola Ribar sa drugovima (slika dole) posmatra utakmicu u Foči, 1942. godine.

Štab

I bat., I prolet. n. o. udarne brigade

27. aprila 1942. god.

selo Njegobuda

Vrhovnom štabu N. O. partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije.

U vezi vašeg usmenog naređenja na dan 15. o. m. j. izvještavam:

1) Marš od Foče do Žabljaka izvršili smo u toku 15, 16, 17. i 18. o. m. Ovaj marš mogli smo lako izvršiti za tri dana, ali je prevoz preko Tare išao sporo, te je 17. o. m. proveden skoro u odmaranju. Drugovi su marš izdržali vrlo dobro, niko nije izostao, a mještani u prolazu primali su nas također dobro. Svuda gdje smo se zadržali vodili smo sa narodom korisne razgovore.

2) Na Zabljak smo stigli oko podne 18. o. m., a na ulazu dočekaao nas je drug Čiča sa jednom omladinskom četom. Tom prilikom održana su dva govora. Poslije ručka sa Bataljonom smo produžili u selo Virak na trodnevni odmor.

3) 20. o. m. potpisani i drug Čiča išli smo u Boan u operativni štab Sinjavninskog sektora, gdje smo našli drugove Đida, Peka, Savu Kovačevića i druge. Tu smo održali dugu konferenciju, gdje nas je drug Đido u detaljima upoznao sa situacijom u cijeloj Crnoj Gori. Ta situacija je dosta teška, jer su četnici uspjeli da se uvuku svuda sem šavničkog i nikšićkog sreza. Ali Glavni štab je uspio da iz tih krajeva izvuče sve što je borbeno sa dobrim naoružanjem i moralom, te da od njih formira oko 15 udarnih bataljona. Skoro svi ti borci su prekaljeni u dosadašnjim borbama. Takvi su se pokazali u borbi u Župi nikšićkoj o čemu ste sigurno obaviješteni, zatim u borbi kroz Moraču i Bjelopavliće.

4) Na konferenciji izvijestili smo drugove o vašem mišljenju da se u pozadinu četnika ubace petorke i šestorke sa preciznim zadacima, te da se Kolašin ne napada dok se potpuno ne pripremimo, da udari budu efikasniji. Sve to oni su znali iz vaših ranijih direktiva. Oni su ranije ubacili nekoliko petorki u neprijateljsku pozadinu, ali nemamo još podataka o nekim naročitim uspjesima, pa svi vjerujemo da im je rad otežan. Pošto su mnogi udarni bataljoni bili skoncentrisani u okolini Boana, i imalo se podataka o slabosti neprijatelja u Gornjoj Morači, riješili smo da ih napadnemo. Napad je izveden 23. o. m. pred zoru. Jedan jači Komski udarni bataljon opkolio je Gornju Moraču s južne strane i presjekao ostupnicu ka Donjoj Morači, a jedan Durmitorski bataljon opkolio je sa sjevera i presjekao ostupnicu ka Donjoj Morači i Lipovu, jedan bataljon »Bijelog Pavia« napao je frontalno klinovima kroz Bojiće i Starče a svi koncentrično ka Dragovića polju. U rezervi je bio na raskrsnici Somolja jedan Crnogorski omladinski bataljon. Rezultat napada: 40 četnika mrtvih, 19 zarobljenih, docnije se predalo još 30, a sa naše strane 3 mrtva i 6 ranjenih. Stižu izvještaji da mrtve i ranjene četnike još nalaze kroz šume i jarkove. Naši su produžili gonjenje i kroz Donju Moraču.

5) U toku konferencije stigao je izvještaj o koncentraciji Talijana prema Pljevljima pa smo procijenili da će vjerovatno napadi biti pravcem: Boljanići-Čajniče-Goražde, a moguće i u pravcu Đurđević Tare, te su riješili da mi dođemo na prostoriju Šarance, gdje da se pored našeg bataljona skoncentrišu 5. bataljon Brigade i Omladinski durmitorski bataljon jak oko 200 vojnika. Ovdje smo došli 22. o. m. sa zadacima: da dejstvujemo u pravcu Đurđević Tare ili Mojkovca ili Sinjajevine – kuda neprijatelj pokuša sa napadom; da radimo na obuci i vaspitanju Omladinskog durmitorskog bataljona i da radimo politički i kulturno u Šarancima, gdje je danas vrlo malo rađeno.

Smrt fašizmu - sloboda narodu!

Polit. kom.

Jovan Kapičić

MP

Komandant

Pet. T. Četković

Osim uspešnog delovanja u Jahorin-
skom odredu, što je posredno imalo
velikog uticaja i na političko raspoloženje
stanovništva, trebalo je, zajedno s malo-
brojnim meštanskim rukovodiocima, pri-
stupiti organizacionom i političkom uč-
vršćivanju postignutih uspeha i u samim
selima; pronaći ljude s terena i pomoći im
da postanu središte oko kojeg će se okup-
ljati masa, naročito omladina, koja nije
bila toliko zatrovana četničkim uticajem.
Zbog toga je Kraljevački bataljon puna tri
meseca veliki deo svoje aktivnosti posve-
tio rešavanju ovih zadataka na terenu.

Politički razgovori, koji su nam zame-
njivali tada i štampu i radio, bili su naše
najkorisnije oružje. Na hiljade takvih raz-
govora vodili su tada borci Bataljona, i to
je doista bio pravi masovni politički rad.
U to vreme stvorena je i skojevska organi-
zacija u Bataljonu i ona je uzela na sebe
odgovornost za rad sa omladinom. Olga
Jovičić Rita, komesar naše 1. čete, bila je
sa ostalim drugaricama iz Bataljona veoma
aktivna u povezivanju sa ženama.

U februaru i martu 1942. godine dru-
govi iz Bataljona su obišli opštine: Ilova-
ču, Kreću, Bogušiće, Vranić i, Jabuku,
Ustikolinu i Jošanicu. Održane su politič-
ke i konferencije u 24 sela ovih opština, i
to: u Bogovićima, Podgrađu, Zebinoj Šu-
mi, Ligatima, Bunčićima, Previli, Donjem
Žešču, Borovnicima, Vranjevićima, Braji-
ćima, Kruškama, Radojevićima, Kozjoj
Luki, Ustikolini, Cvilinu, Bovčićima, Sol-
ai, Zubovićima, Počanima, Huseinovići-
ma, Hadžićima, Vašadićima, Crnetićima i
Jošanici. Stanovništvo ovih sela, naročito
Muslimani, masovno je posećivalo ove
konferencije. Osim toga, gde su se nalazile
jedinice Kraljevačkog bataljona i meštans-
ke dobrovoljačke jedinice, kao i u svim
susednim selima, politički rad je bio sva-
kodnevan. Tu su formirani i narodnooslo-
bodilački odbori. Preko njih su seljaci,
pored ostalog, uspostavili organizovan
odnos prema vojsci, naročito u pogledu
snabdevanja, i tako su sve više sticali uti-
sak reda i sigurnosti, čega pod četničkom
»vlašću« nije bilo. Zanimljivo je da je
odbor koji je u to vreme osnovan u Bo-
škovićima dočekaao konačno oslobođenje
ovih krajeva u manje-više istom sastavu u
kakvom je tada izabran.

Dušan Dozer

Deo Šestog bataljona u selu Kopačima kod Goražda, 15. april 1942. godine. U sredini sedi komandant Miladin Ivanovič. Na slici desno: dr Ehira Mešterovič, španski borac, šef kirurške ekipe Proe proleterske brigade, 1942.

Prateći vod Šestog bataljona (gore) na obuci u selu Kopačima kod Goražda, 15. april 1942. godine.

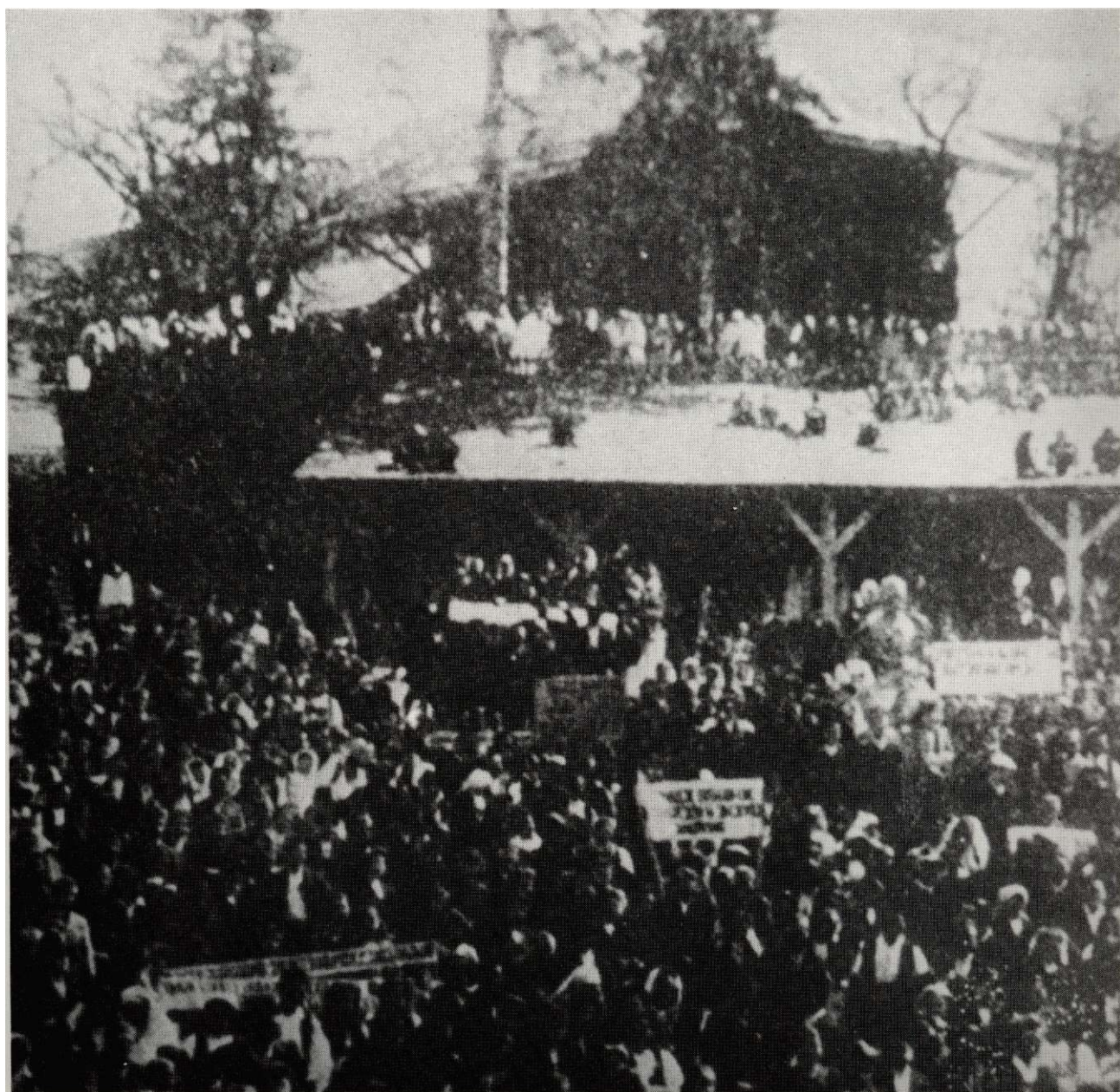
Ustaški artiljerci kod Han-Pijeska (levo) marta 1942, u borbi s partizanima.

*Borci
Šestog bataljona
u selu Kopačima
kod Goražda,
15. april
1942. godine.*

UN

*Narodni zbor
u Foči,
6. april
1942. godine.*

Treći bataljon neposredno po prijemu proleTERSKE zastave iz ruku Vrhovnog komandanta, druga Tita, 5. mart 1942. godine u Foči. U prvom planu zdesna ulevo: Mi/alko Todorović, Sava Radojčić Feda, Raja Nedeljšković, Voja Radić i Veljko Tomić iz 5. bataljona.

Trenutak pred svečano uručenje ratnih zastava Prvom i Petom bataljonu u Foči, 15. april 1942. godine (na fotografijama obeleženim brojevima 1, 2 i 3). Komandant Prvog bataljona Pero Četković i politički komesar Jovo Kapičić po predaji raporta očekuju da prime zastavu iz ruku Vrhovnog komandanta druga Tita.

... Kroz pola sata na kapiju uletje grupa konjanika i odmah sjahaše.

Pero istrča pred Bataljon i oštro komandova:

- Bataljon mirno! Pozdrav nadesno!

Komandiri prenesoše naređenje i dva bataljona se ukočiše, s pogledima uprtim u jednog čovjeka koji se izdvoji iz grupe pridošlih i laganim korakom se uputi prema bataljonima. Pero, komandant, poče vojničkim, oštrim korakom prema njemu, na dva-tri koraka pred njim stade, pozdravi i predade raport. Čovjek koji je primio raport od našeg komandanta bio je srednjeg rasta, širok, strogog kao od bronze iskovanog lica, i pokreta širokih i slobodnih.

Kad primi raport on se uputi prema bataljonima, stade na sredinu otvorenog

kvadrata koji su naša dva bataljona činila i zvonkim, jasnim glasom pozdravi:

— Smrt fašizmu!

— Sloboda narodu! — grmnuše oba bataljona u jedan glas, od koga zajecaše žute, čutljive kasarne.

Nepoznati počeka dok ne dobismo naređenje: »Na mjestu voljno!«, a onda poče da govori. Govorio je o našoj oslobodilačkoj borbi, o proleTERSkim jedinicama i njihovom značaju u vojnom i političkom pogledu, a zatim o cilju našeg pokreta.

Govorio je čvrstim sažetim rečenicama. Riječi su buktjele jedna za drugom kao plamenovi, čistile vidike pred nama, i meni se poslije svake rečenice činilo da jasnije pred sobom vidim još mnoge mjesec borbi teških i krvavih iza kojih se pomalja velika, silna i beskrajna - Sloboda.

Četvrti bataljon na dan prijema bataljonske zastave u selu Ustikolini kod Foče, 1. maj 1942. godine. Ispred stroja stoje Rade Miličević i Milan Sitnović Zeka.

Stajao sam do Bože, i u toku govora htjedoh šapatom da ga upitam ko je ovaj drug što govori. Ali je Božo netremice gledao u govornika, upijajući se sav očima u njega, iako je roj sitnih mušica stalno oblijetao oko njegovih očiju.

Pošto završi govor, nepoznati uze od dvojice pratilaca dvije zastave i razvi ih. Prave crvene, proleterske zastave, sa zlatnim srpom i čekićem u gornjem uglu i velikom petokrakom na sredini. Iznad i ispod petokrake stajalo je: »Prvi bataljon Prve proleterske brigade.« Tu zastavu primi Blažo iz naše čete, a drugu jedan drug iz susjednog bataljona.

Poslije te kratke svečanosti, konjanici opet pojahaše konje i izgubiše se za kapijom.

Za razvijenom crvenom zastavom polako krenu naš bataljon uz pjesmu, poci-

kivanje i veseo razgovor. Skrenuvši s ceste na neki uzak puteljak, koji je od posljednjih fočanskih kuća vijugao prema snježnim brdima, bataljon se prestroji u kolumnu po jedan.

Kad mi Savo, komandir, na moje pitanje, odgovori da je govornik bio lično naš Vrhovni komandant drug Tito, bi mi žao što bolje nijesam slušao njegove riječi i što još jače nijesam napregnuo vid da dobro upamtim svaku crtu njegova lica. Rekoh to Boži, ali mi on spokojno odgovori:

- Onakvo lice teško se pamti. Možeš ga gledati dugo vremena, a da svakog trenutka nađeš u njemu nešto novo, jer je njegovo lice i lice strogog komandanta, i lice dobrog druga.

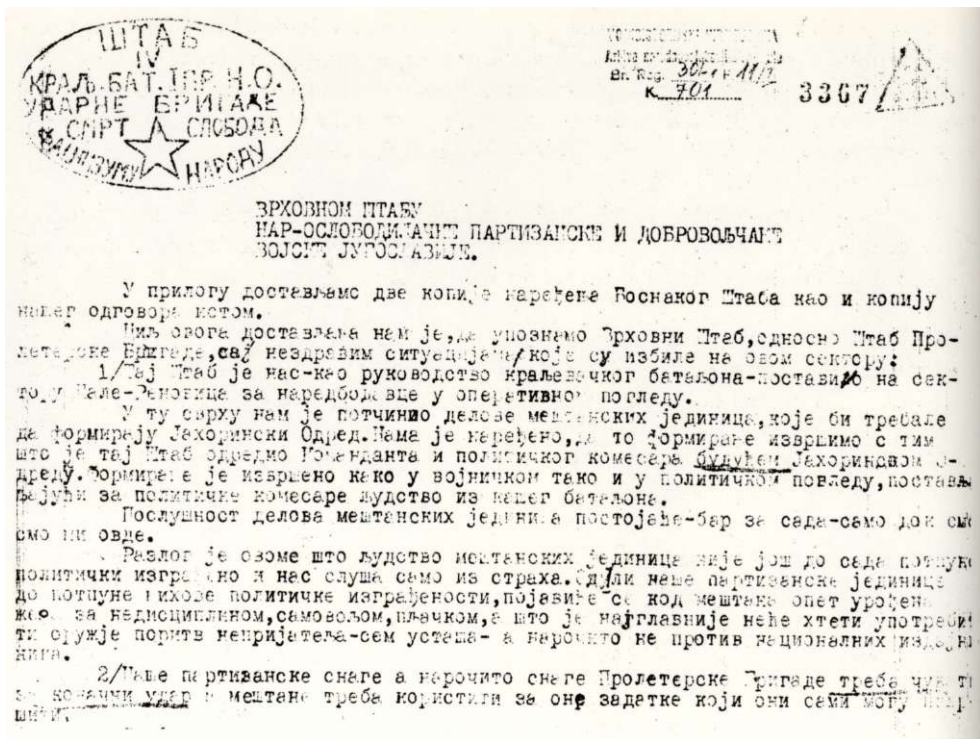
Derviš Sušić
(1950. godine)

Treći kragujevački bataljon u Foči 5. maja 1942. godine. Zdesna ulevo stoje: Slavko Krunić, Jovan Pejković Keza, komandir Omladinske čete, Radomir Miladinović, Mikoš Gajević, Boro Visocki, Alija Cebo, Dimitrije Janković Cici, Maca Jagodić, Stevan Roglić, Rašid Hadžimesić, Blažo Hadživuković, Mijan Mazepa; čuče: zdesna: Ružica Vasikić, Brane Starović, Vaso Starović, Strahinja Babić, Aco Visocki, Nada Jovanović-Bakić, Ljubica Đorđević i Boža Hadživuković.

Slavko Krunić i Jovo Pejković Keza, komandir Omladinske čete Trećeg bataljona u Foči 5. maja 1942. godine.

Štab
IV
kralj. bat. I pr. n. o.
udarne brigade
Smrt ^ sloboda
fašizmu narodu!

Vrhovnom štabu
Nar-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke
vojske Jugoslavije.

U prilogu dostavljamo dve kopije naređenja bosanskog Štaba kao i kopiju našeg odgovora istom.

Cilj ovoga dostavljanja nam je, da upoznamo Vrhovni štab, odnosno Štab Proleterske brigade, sa nezdravim situacijama koje su izbile na ovom sektoru.

1/ Taj Štab je nas - kao rukovodstvo Kraljevačkog bataljona - postavio na sektoru Pale-Renovica za naredbodavce u operativnom pogledu.

U tu svrhu nam je potčinio delove meštanskih jedinica, koje bi trebale da formiraju Jahorinski odred. Nama je naređeno da to formiranje izvršimo s tim što je taj štab odredio komandanta i političkog komesara budućem Jahorinskom odredu. Formiranje je izvršeno kako u vojničkom tako i u političkom pogledu, postavljajući za političke komesare ljudstvo iz našeg bataljona.

Poslušnost delova meštanskih jedinica postojaće - bar za sada - samo dok smo mi ovde.

Razlog je ovome što ljudstvo meštanskih jedinica nije još do sada potpuno politički izgrađeno i nas sluša samo iz straha. Odu li naše partizanske jedinice do potpune njihove političke izgrađenosti, pojaviće se kod meštana opet urođena želja za nedisciplinom, samovoljom, pljačkom, a što je najglavnije neće hteti upotrebiti oružje protiv neprijatelja - sem ustaša - a naročito ne protiv nacionalnih izdajnika.

2/ Naše partizanske snage a naročito snage Proleterske brigade treba čuvati za konačni udar a meštane treba koristiti za one zadatke koje oni sami mogu izvršiti.

Svojevremeno uputili smo pismo Operativnom štabu za istočnu Bosnu da organizuje trupe meštana sa onu stranu r. Prače a na to smo dobili naređenje da se naš štab rokira a kako ćete videti iz ovih priloga, kao i da uhvatimo što tešnju vezu sa Pračanskim bataljonom sa onu stranu r. Prače, koji u stvari i ne postoji kao organizovana vojna jedinica.

3/ Pokrajinski Operativni štab za istočnu Bosnu umešao se u našu dosadašnju nadležnost kao rukovodstva na ovom sektoru i time se postavlja u pitanje ono pozitivno što smo stvorili kod meštanskih jedinica na ovom sektoru:

a. Naređenje za rokiranje ovoga štaba sasvim i izvan desnog krila ovoga sektora Pale-Renovica, protivi se mesnim, terenskim i vojno-taktičkim principima.

b. Odvojiti Štab od njegovih homogenih jedinica - kao komandanta bataljona - nije celishodno, jer u ovom konkretnom slučaju odvojio bi se od svojih jedinica a koje zatvaraju vrlo važne delove fronta. Iste jedinice ne mogu se sada rokirati sa svojim štabom.

v. Mesto Štabu sektora je na Orahovicama. Položaji na Orahovicama za ovaj deo fronta su dominantni kako u operativnom smislu, terensko konfigurativnome tako i u smeštajnom s obzirom na širinu fronta kao i operacije neprijatelja.

4/ Nama je poznato da su jedinice Proleterske brigade privremeno na ovim položajima kao i da se meštanske trupe koje su sada pod našom komandom trebaju postepeno staviti pod komandu meštanskih pokrajinskih štabova, ali prelaz ovoga treba izvesti bez štete po ljudstvo Proleterske brigade.

Naređenje o definitivnom prenosu ovih nadležnosti trebalo je blagovremeno da dođe ovome štabu i to od njegovih pretpostavljenih štabova, što do sada nije usledilo.

Vrhovni štab, odnosno rukovodstvo Proleterske brigade nije nas do ovoga momenta obavestilo o eventualnoj našoj potčinjenosti Operativnom štabu za i. Bosnu niti je stavilo van snage ranije izdato naređenje o našem postavljanju za komandante sektora Pale-Renovica i izmenilo potčinjenost Jahorinskog odreda prema nama.

Da bi se sve ovo i naknadno ispravilo molimo za dalja i iskristalisana naređenja kako nama tako i Operativnom štabu za i. Bosnu.

Uz drugarske pozdrave
Smrt fašizmu - sloboda narodu!

MP

Orahovica
23/11-42 g.

Načelnik štaba
Kapetan
Mile Pavičić

Komandant sektora,
P.Đ. Jakšić

Radost boraca Brigade po prijemu ratnih zastava u Foči maja meseca 1942. godine. Sleva: Jovan Šarić, Krsto Mandić, Dimitrije Janković Cici, politički komesar Fočanske omladinske čete, Bozo Pejović i Rašid Hadžimesić.

Strahinja Babić, Aleksandar Visocki i Nada Jovanović, borci Fočanske omladinske čete; Foča, 5. maj 1942. godine.

Štab III bat. I prolet - brigade
14-111-1942 u 21 čas

Vrhovno(m) štabu

Ceo bataljon je na okupu, prebacio se u Šćepan-polje. Ostavili smo 2 desetine u Humu da štite most. Neprijatelj do 19 h bio na kosama iznad Bastasa. Kolona koja je kretala pravcem Bunovo-Mazoče prošla je ta sela usput paleći sve. Druge kolone su izbile na visove više Bastasa na Livadama tako da mi nismo mogli ostati tamo s one strane.

Izvesne snage neprijatelja pošle su sa kosa iznad Mazoča u pravcu Čelebića.

Tek večeras sam dobio pravac povlačenja. Nije mi bilo jasno sve do poslednjeg momenta da treba da se povlačim preko Tare. Drug Veljko mi je juče saopštio da se držimo na položajima, kosama iznad Bastasa.

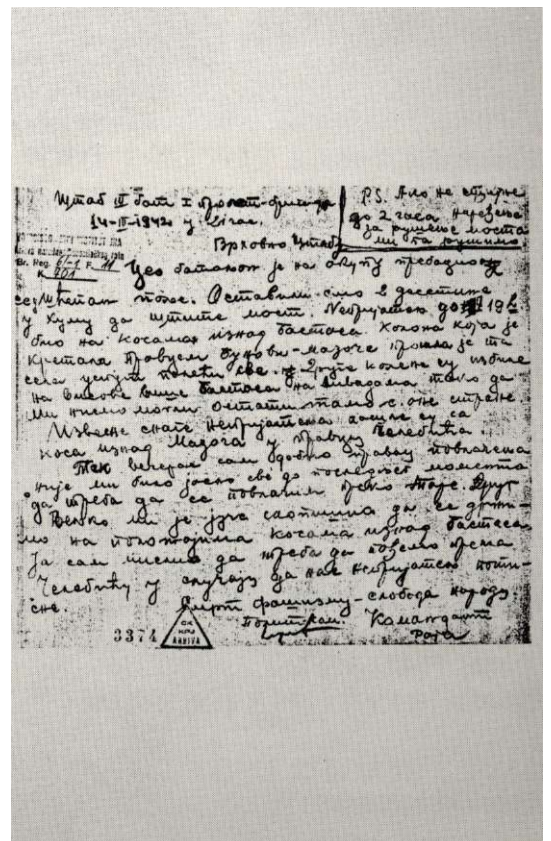
Ja sam mislio da treba da pođemo prema Čelebiću u slučaju da nas neprijatelj potisne.

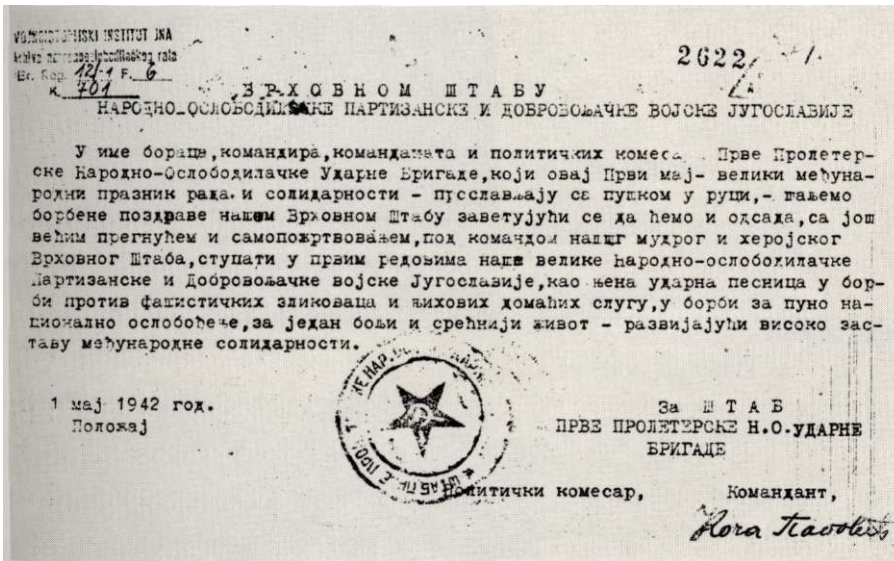
Smrt fašizmu - sloboda narodu!

Politkom.
Korać

Komandant
Raja

P. S. Ako ne stigne do 2 časa naređenje za rušenje mosta mi ga rušimo.

Vrhovnom štabu
 Narodno oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije

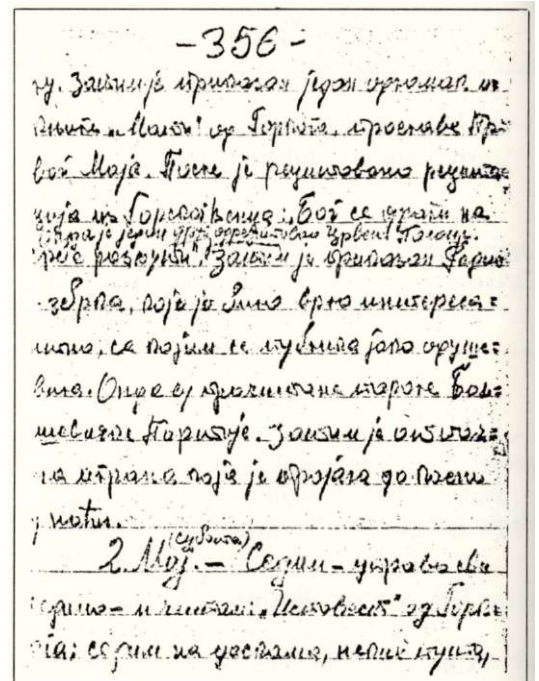
U ime boraca, komandira, komandanata i političkih komesara Prve proleterske narodno-oslobodilačke udarne brigade, koji ovaj Prvi maj - veliki međunarodni praznik rada i solidarnosti - proslavljaju sa puškom u ruci, šaljemo borbene pozdrave našem Vrhovnom štabu zavećući se da ćemo i odsada, sa još većim pregnućem i samopožrtvovanjem, pod komandom našeg mudrog i herojskog Vrhovnog štaba, stupati u prvim redovima naše velike Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije, kao njena udarna pesnica u borbi protiv fašističkih zlikovaca i njihovih domaćih slugu, u borbi za puno nacionalno oslobođenje, za jedan bolji i srećniji život - razvijajući visoko zastavu međunarodne solidarnosti.

1. maj 1942. god.
 Položaj

MP

Politički komesar

Za Štab
 Prve proleterske
 N. O. udarne
 brigade
 Komandant,
 Koča Popović

Zatim je prikazan jedan odlomak iz knjige »Mati« od Gorkog, proslave Prvog maja. Posle je recitovana recitacija iz Gorskog venca: »Bog se dragi na Srbe razljuti.« Onda je jedan drug odrecitovao Crveni palac. Zatim je prikazana Radio-zbrka, koja je bila vrlo interesantna, sa kojom se publika jako oduševila. Onda su pročitane parole Boljševičke partije. Zatim je otpočela igranka, koja je trajala do kasno u noći.

2. Maj. - (subota) Sedim - upravo svi sedimo - i čitam: »Ispovest« od Gorkoga: sedim na daskama, nekih puta, kad mi se dosadi sedeti, legnem...

(Iz ratnog dnevnika
 Tola Drpljanina;
 poginuo 9. maja 1942)

Smrt fašizmu - sloboda narodu!

»Srp i čekić«

List VI (beogradskog) bataljona I proleterske n. o. udarne brigade

PRVI MAJ 1942

Ovaj najveći praznik rada, praznik međunarodne solidarnosti radničke klase čitavog sveta - PRVI MAJ - pada u vreme kada se na horizontu već pojavljuju prvi znaci pobeđe nad fašističkim mrakom, kada se pojavljuju prvi znaci koji nagoveštavaju neminovnu propast najvećeg neprijatelja radničke klase i čitavog čovečanstva - nemačkog fašističkog imperijalizma.

RADNICI I RADNICE JUGOSLAVIJE!

Već je prošlo više od godinu dana otkako su fašistički razbojnici porobili narode Jugoslavije. Naša sela i gradovi opustošeni su, zemlja opljačkana, zalivena nevinom krvlju stotina i stotina hiljada seljaka i radnika, žena, dece i staraca. Zločinac, fašistički okupator, pomoću domaćih izdajnika Pavelića, Nedića i drugih svirepo istrebljuje naše narode.

RADNICI I RADNICE JUGOSLAVIJE!

Već deset meseci jedan deo radnika, seljaka i napredne inteligencije u redovima Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije vodi herojsku borbu protiv okupatora i domaćih izdajnika.

RADNICI I RADNICE JUGOSLAVIJE!

Komunistička partija Jugoslavije vas poziva da odužite svoj dug pred narodom. Ova borba doneće i vama bolju i srećniju budućnost. Uložite sve svoje snage u borbi protiv omraženih fašističkih okupatora. Rušite mostove i železničke komunikacije. Uništavajte fabrike i rudnike, uništavajte sve što služi fašističkim okupatorima.

DA ŽIVI PRVI MAJ, MEĐUNARODNI PRAZNIK RADA I SOLIDARNOSTI!

DA ŽIVI SOLIDARNOST RADNIČKE KLASJE U BORBI PROTIV FAŠISTIČKIH OSVAJAČA!

DA ŽIVI OSLOBODILAČKA BORBA NARODA JUGOSLAVIJE PROTIV OKUPATORA I NJIHOVIH DOMAĆIH SLUGU!

DA ŽIVI VELIKA ZEMLJA SOCIJALIZMA - SSSR!

DA ŽIVI HEROJSKA CRVENA ARMIIJA!

DA ŽIVI DRUG STALJIN - VOĐA I UČITELJ RADNIČKE KLASJE ČITAVOG SVETA!

DA ŽIVI KOMUNISTIČKA PARTIJA JUGOSLAVIJE!

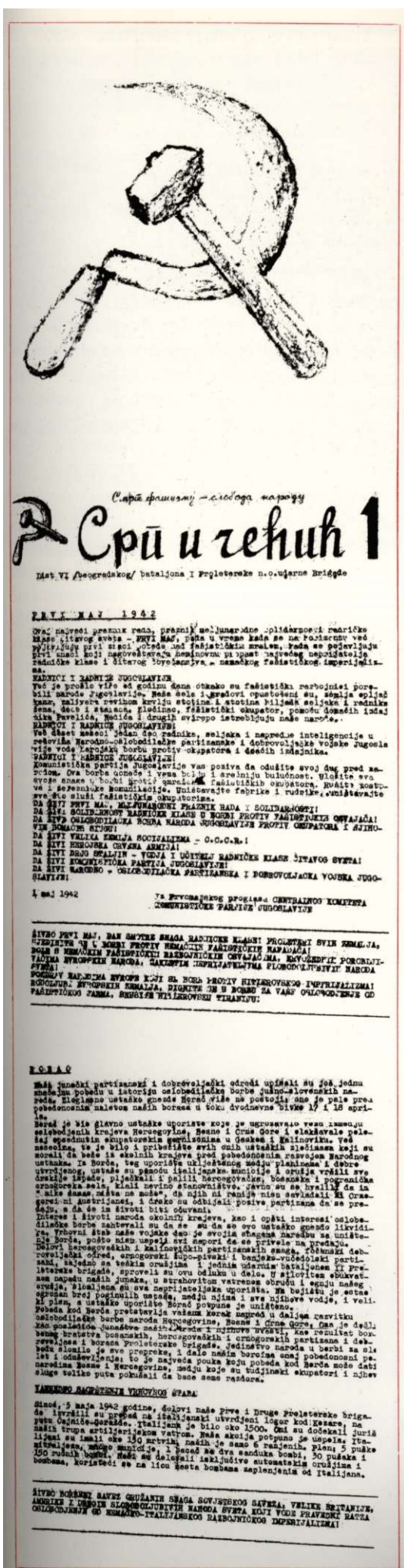
DA ŽIVI NARODNO-OSLOBODILAČKA PARTIZANSKA I DOBROVOLJAČKA VOJSKA JUGOSLAVIJE!

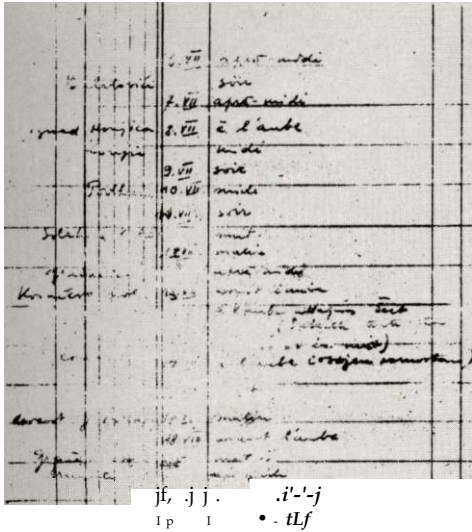
1 maj 1942 Iz Prvomajskog proglasa CENTRALNOG KOMITETA KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

ŽIVEO PRVI MAJ, DAN SMOTRE SNAGA RADNIČKE KLASJE! PROLETARI SVIH ZEMALJA, UJEDINITE SE U BORBI PROTIV NEMAČKIH FAŠISTIČKIH NAPADAČA! DOLE S NEMAČKIM FAŠISTIČKIM RAZBOJNIČKIM OSVAJAČIMA, KRVOŽEDNIM POROBLJIVAČIMA EVROPSKIH NARODA, ZAKLETIM NEPRIJATELJIMA SLOBODOLJUBIVOG SVETA!

POZDRAV NARODIMA EVROPE KOJI SE BORE PROTIV HITLEROVSKOG IMPERIJALIZMA!

RODOLJUBI EVROPSKIH ZEMALJA, DIGNITE SE U BORBU ZA VAŠE OSLOBODENJE OD FAŠISTIČKOG JARMA, SRUŠITE HITLEROVSKU TIRANIJU!

/U; Jjloj.tiü u^f
yM o fyfjyfî^f

K H a ttH f j i t - -
It II *
*Vi sirjut-«-it'<«-"/ »..
r., - h i - I
V

à) ^cc^jO.*tuca ja, Äls^«upAuuif-y.

fräiüa^H .y^an^ik'L,

/UM. JxZÜ-Cj.^ ^iMWJ /fojü/ T^ÜAfi^m. ijZofWC IUaaU AitUftM

^aCüe.éj fnc rita /^o^ tz. / Z o x . l \$ O - M M U k . ^ f e c a - « j J ^šiiü

Ufesujtyuo /wm&o-ft^i*- q fio-wits+cMj^i.. ß " - ;

ett&friUeM-xk<,IkojuAt / / ^ w i ^ - ' - ' tuote^no.u-. M*

J.*juu/<A. MUU&ua^M fIC-M^Wi,,

ßi->- s A / w J l U hi.
L^./)/, C/L, t'. => rjtf -L/JT^ . ajjCLJ*/.

s / m - n _ . ^ / J t - . X ? f^-r-^m

t 4...r ||
.J_ i ' -ii

Bulatovići	6. VII	après-midi soir
iznad Konjica Konjic	7. VII	après-midi
	8. VII	a l'aube midi
	9. VII	soir
Podhum	10. VII	midi
	11. VII	soir
Solakova Kula	12. VII	matin
Gračanica		après-midi
Kovačevo Polje Šćit	13. VII	avant l'aube a l'aube attaquons Šćit matin (bataille toute la journée et la nuit)
Couvent	14. VII	a l'aube (osvojen samostan)
	16. VII	nuit
devant G. Vakuf	17. VII	matin
	18. VII	avant l'aube
Gračanica		matin
Arnauti		midi
	20. VII	nuit attaquons Bugojno
Tihomišlje	21. VII	après-midi soir
	23. VII	aube
G. Vukovsko		midi
	24. VII	soir
Mokronoge	25. VII	matin nuit attaquons et libérons Tomislav-Grad (Duvna)*

Štab I Proleterske n o Udarne Brigade

Druga Starom

1) Predlažemo za pohvalu naš VI Bataljon koji je junačkim naletom zauzeo Tomislavgrad koji su branili brojno jači neprijatelj, posebno da se pohvali zamenik komandanta VI bataljona drug Miloje koji je u borbama oko Tomislavgrada celu noć sa 1. vodom vodio borbu sa tenkovima u Tomislavgradu.

2) Predlažemo za pohvalu naš I-II-III i IV bataljon koji su nenadmašivom hrabrošću i vojničkom sposobnošću zauzeli grad Livno, zarobili oko 200 neprijateljskih vojnika ustaša i domobrana, zaplenili mnogo pušaka, 2 mitraljeza, 5 puškomitraljeza, 1 teški bacač, veću količinu municije i raznog drugog ratnog materijala.

S/VIII-42

SF-SN

za Štab I Prolet. Brigad.
Fića

P. S.

Još dve zgrade se drže, u jednoj su Nemci, a u drugoj ustaše.

Nikad borac 1. proleterske neće zaboraviti sela oko Duvna iz kojih je narod pred njen dolazak, u leto 1942. godine, napustio svoje domove strahujući za svoju sudbinu. Trebalo je da prode samo dan i noć pa da stanovnici ovih hrvatskih sela jasno shvate da 1. proleterska i njeni borci nemaju ničeg zajedničkog sa onima koji su za račun okupatora vršili zločine nad nevinim stanovništvom ...

Borac 1. proleterske neće zaboraviti leševe koji su plovili niz Drinu i Čehotinu i sve četničke zločine u istočnoj Bosni. Neće zaboraviti ni ustaške pokolje nad srpskim življem kraj Kupresa. Gledao je

* Iz ratnog dnevnika Koče Popovića. Prenero iz knjige »Proa proleterska«, I, str. 25.

taj borac kako u isto vreme gore i srpska, i muslimanska, i hrvatska sela. Palili su ih Nemci i ustaše, Talijani i četnici. On to neće nikad zaboraviti, jer je svesno ulazio u boj da spasava i srpska, i muslimanska, i hrvatska sela.

Kuda god je prolazila 1. proleterska, narodu je postajalo jasnije kakvu je ulogu okupator dodelio ustašama, četnicima i drugim izdajnicima. Ona je tu izdaju razobličila i pokazala to svugdje i uvek opipljivim činjenicama. Tako je, na primer, u ustaškom uporištu na Sitnici zarobila kompletan neprijateljev garnizon i u njegovom štabu ženu i sina četničkog komandanta Drenovića. Narod ovog kraja je tada jasnije video ustaško-četničku saradnju i uverio se u istinitost onoga što su mu govorili naši borci.

Tom prilikom su izdvojeni silom mobilisani domobrani i pušteni kućama, a ustaški zločinci su izvedeni pred ratni vojni sud. Na taj način u praksi je pokazano kako partizani odvajaju one koji čine zločine od onih koji su zavedeni i silom mobilisani. Glas o njima, o njihovoj borbi širili su u svojim krajevima oslobođeni domobrani.

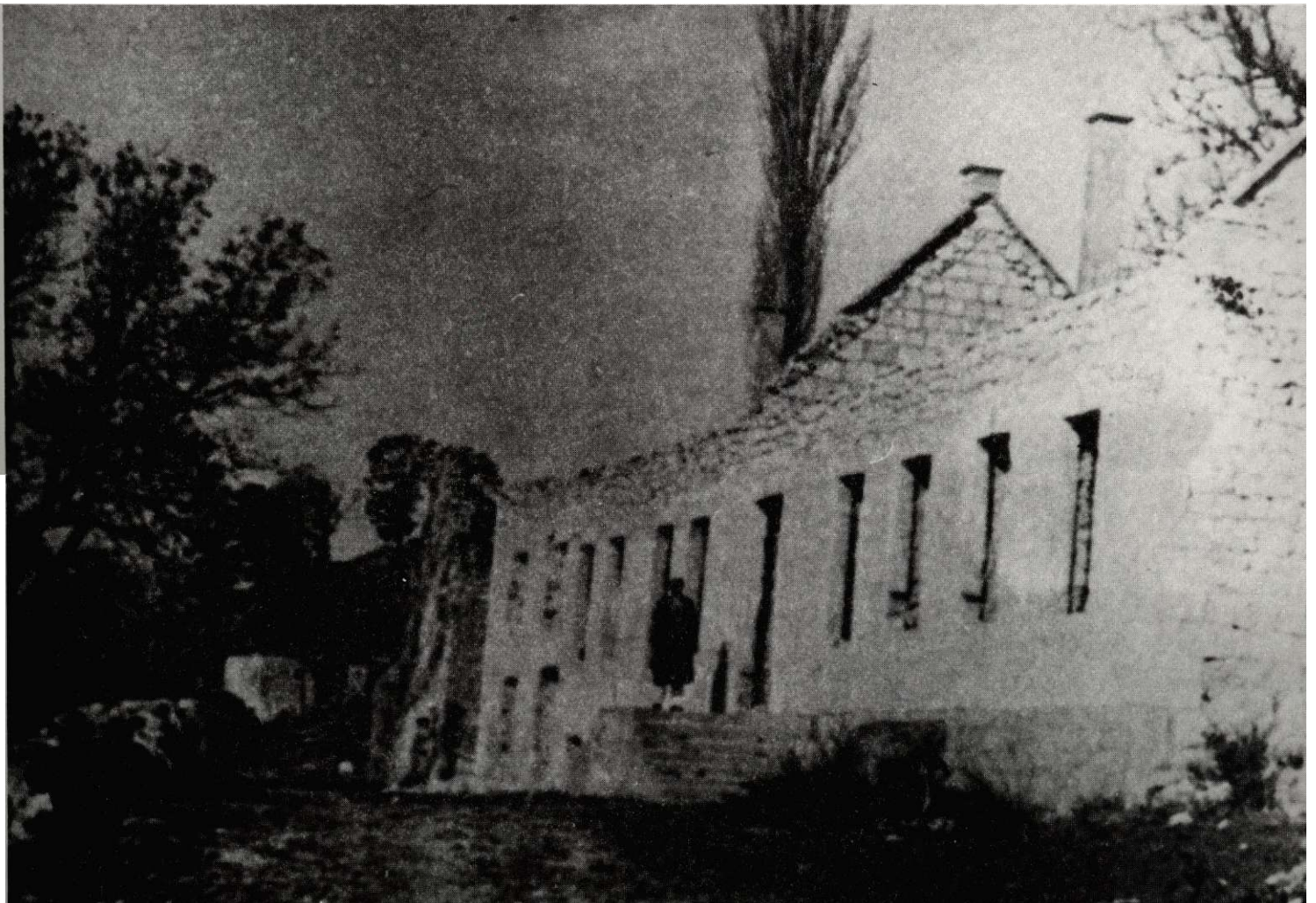
Nemanja Marković

Danica Milosavljević, rođena 1925. godine, Bioska, Titovo Užice; učenica; član KP) od 1942. Stupila u NOB jula 1941. Narodni heroj.

Radoje Ljubičić, rođen 1920. godine, Bioska, Titovo Užice; radnik; član KPJ od 1939. Stupio u NOB jula 1941. Poginuo nesrećnim slučajem 3. februara 1972, kao komandant vazduhoplovnog korpusa, general-major. Narodni heroj.

Ruševine škole u Čelebiću, kod Livna, u kojoj su ustaše poklale 464 muškaraca, žena i dece 27. jula 1941. godine.

Doko Vojvodić, rođen 1914. godine, Radomir, Cetinje; radnik; član KPJ od 1941. Poginuo je 9. maja 1942. na Večerinovcu nedaleko od Mojkovca kao komandir voda u I bataljonu. Narodni heroj.

U sačuvanom izveštaju Štaba 5. bataljona Štabu Brigade zabeleženo je, između ostalog i ovo:

»Drug Ćira Dimitrijević, politkom 1. čete, rođen je u Bitolju 1915. godine, grafički radnik, član Partije. U radnički pokret stupio je vrlo mlad. Osuđen na 4 godine robije zbog ilegalnog rada. Pobjegao sa 30 drugova iz zatvora i otada se nalazi u raznim odredima kao borac i kao politički komesar. Bio je vrlo hrabar i odan, tako da je služio za primer ostalima. Poginuo je u jurišu na neprijateljeva utvrđenja 1. maja 1942. godine.«

Milan Batar

Foča, petak, 17. april 1942 - Sistematski pregled Kragujevčana i dalje traje. To ćemo činiti i sa drugim bataljonima.

Neki Englezi s generalom Novakovićem pobjegli, izgleda ka Sandžaku. Izdate su poternice.

U Foči život se gotovo normalno odvija. Po ulicama zvučnici, sluša se Moskva i Slobodna Jugoslavija«. U agitpropu bioskop, prvi put otkako je oslobođena Foča.

Vreme je lepo. Dva aviona su preletela

* Njegovo pravo ime: Kiro Dimitrijević.

grad, te su uneli malu paniku u građanstvo.

Ishrana slaba, ja slab, a apetit velik kao Himalaji. Mogao bih mnogo čega da pojedem, ali se nema šta.

Subota, 18 april 1942 - Produžili sa pregledom Kragujevčana. Njihovo zdravstveno stanje nije zadovoljavajuće.

Prenose se razne verzije u vezi sa nestankom Engleza.

Voja Niketić »izmuntao« bricu za dva pakla »Zete«, davši mu kamenje u kesu umesto soli.

Pred samo večer dobili smo obaveštenje da je Borač uglavnom pao, i da nam je pao u ruke bogat plen itd. Ovo će silno delovati, osobito politički, jer dešavalo se da su Srbi dolazili čak od Pijeska i borili se protiv Borčana, toliko su im ovi zadavali strah.

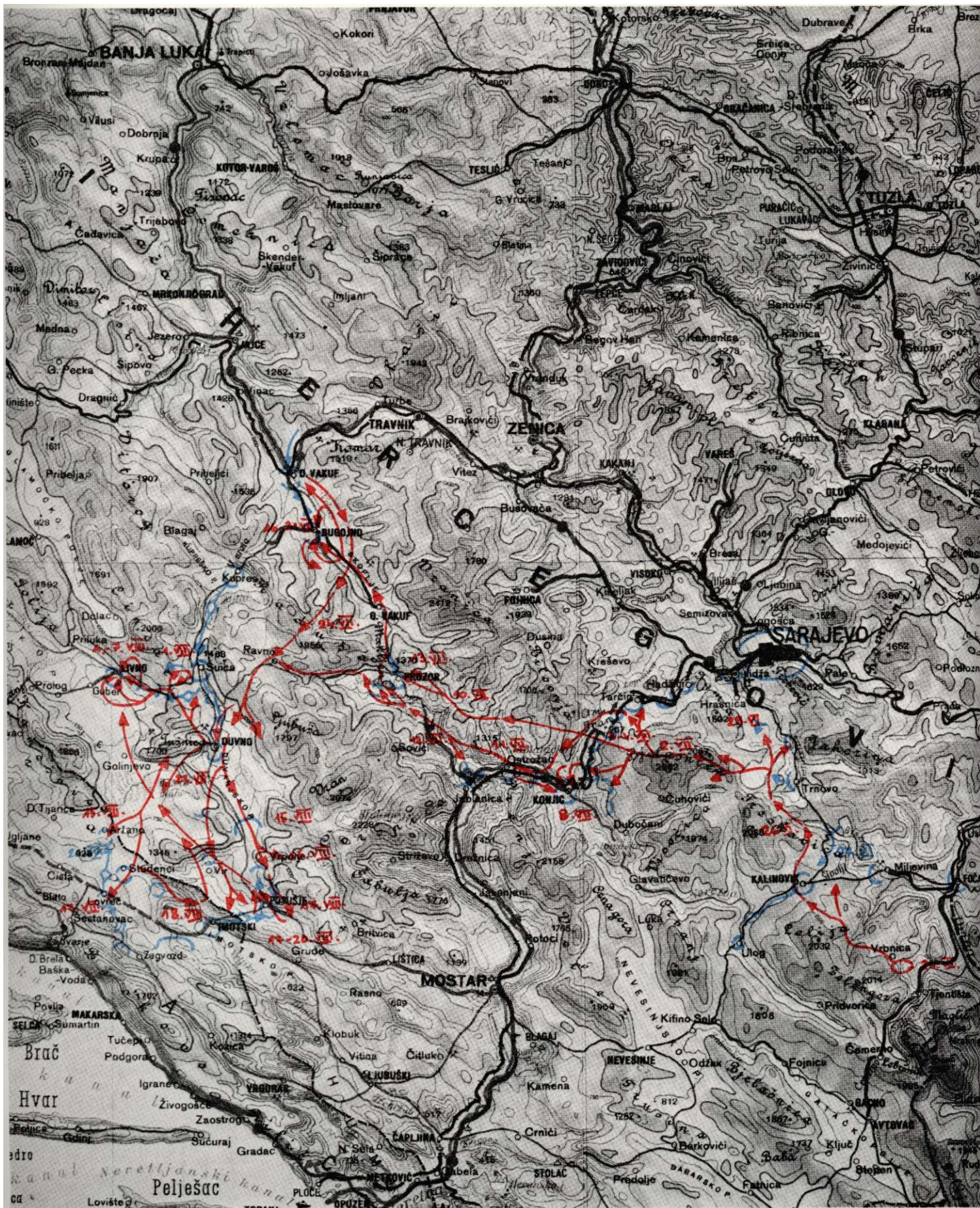
Goražde, nedelja, 19. april 1942 - Bora, Branka, Stefa i ja krenuli ujutro za Goražde. Pregledaćemo Drugi bataljon. Mesto Bore u ambulanti će raditi Mika, koji je još juče došao u Goražde. Ovde smo počeli i da vakcinišemo protiv tifusa, najpre štab...

Prof. dr Dušan S. Đurić-Zinaja
(Iz neobjavljenog dnevnika)

Za vreme boravka Proe proleterske u Foči i Goraždu, od početka januara do početka maja 1942. godine, ideolosko-politički rad na terenu bio je veoma intenzivan. Omladina je masovno došla u partizane. Na fotografiji Omladinska četa Trećeg bataljona.

Na istorijskom pohodu od Zelengore do Livna (juni-avgust 1942. godine)